
INITIATIEFADVIES

OVER BIODIVERSITEIT IN HET BELEID

28-09-2022

Raad voor het Leefmilieu
Bischoffsheimlaan 26 – 1000 Brussel
Tel. : 02 205 68 68 – info@rlbhg.brussels – www.rlbhg.brussels

Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling
Kruidtuinlaan 50 – 1000 Brussel
Tel : 02 743 31 50 – mail@frdo-cfdd.be – www.frdo-cfdd.be

Vooraf

Zowel de Raad voor het Leefmilieu (hierna “RLBHG”) als de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling (hierna “FRDO”) hebben in het kader van hun opdrachten de bevoegdheid om initiatiefadviezen uit te brengen over de dossiers die zij behandelen.

Vanwege de uitwisseling van goede praktijken op de verschillende gebieden waarmee zij zich bezighouden, hebben zij het nuttig geacht hun kennis te bundelen en het volgende initiatiefadvies op te stellen.

Het corpus van dit advies (zonder bijlage 1) werd goedgekeurd door zowel de Algemene Vergadering van de FRDO (op 15/09/2022) als de RLBHG (op 28/09/2022). In deze tekst verwijst “De Raad” dan ook zowel naar FRDO als naar RLBHG. Bijlage 1 geldt evenwel enkel voor RLBHG en verbindt de leden van FRDO niet.

Verder waren ook de secretariaten van de Minaraad en de CESE Wallonie betrokken bij de voorbereiding van dit advies. Vergaderingen om dit advies op te stellen, vonden plaats op 21 februari 2022, 25 maart 2022, 22 april 2022, 9 mei 2022 en 8 juni 2022. Het advies is gebaseerd op een kadernota van vermelde secretariaten, waarvoor vergaderingen/hoorzittingen werden georganiseerd op 8 november 2019, 22 juni 2020 en 21 oktober 2021.

Dit advies bevat drie bijlagen:

- Bijlage 1. Specifieke bijdrage van de Raad voor het Leefmilieu (RLBHG)
- Bijlage 2. Stemgerechtigde leden van de FRDO die deelnamen aan de stemming over dit advies
- Bijlage 3. Andere personen die hebben meegewerkt aan de voorbereiding van dit advies

Advies

1. Biodiversiteitsverlies: kader en gevolgen

- [1] Biodiversiteit, de verscheidenheid van het leven op aarde, is van cruciaal belang voor vele menselijke activiteiten. Een gezond ecosysteem is niet alleen een bron van voedsel en grondstoffen, maar zorgt ook voor het absorberen van CO₂, het capteren van fijn stof, voor waterzuivering en bestuiving in de landbouw, het reguleren van klimaatomstandigheden, en is cruciaal voor de gezondheid van de mens.
- [2] Welvaart, menselijk welzijn en biodiversiteit zijn dan ook nauw met elkaar verbonden in een sociaal-ecologisch geheel. Het verlies aan biodiversiteit kan een impact hebben op ecosystemendiensten als natuurlijke bestuiving, behoud van bodemvruchtbaarheid, bevoorrading van vis en hout, en andere diensten waar economische activiteiten van afhankelijk zijn (landbouw, visvangst, houtverwerking, ...).¹ Behoud van biodiversiteit is cruciaal voor de instandhouding van voedselzekerheid en de toegang tot drinkwater. Op die manier kan de kost van biodiversiteitsverlies en degradatie van ecosystemen hoog oplopen. Zo is **de helft van het wereldwijde bruto binnenlands product**, 40 biljoen euro, van de

---

¹ Zie o.a. FAO 2019: Biodiversity Report (fao.org) | <http://www.fao.org/state-of-biodiversity-for-food-agriculture/en/>

natuur afhankelijk². De drie grootste economische sectoren — de bouw, de landbouw en de voedingssector — zijn in hoge mate schatplichtig aan het mondiale ecosysteem. *‘There exists a strong business case for scaling up action on biodiversity’*, stelt de OESO dan ook in een spraakmakend rapport.³ Een van de grootste uitdagingen bij de bestrijding van de biodiversiteitscrisis is dat woorden en beloften niet in daden worden omgezet, ook wel de *“implementatiekloof”* genoemd, die wordt veroorzaakt door een gebrek aan gevoel van noodzaak en een gebrek aan financiële en personele middelen voor biodiversiteit. Momenteel wordt er mondiaal tussen de 540 en 750 miljard euro per jaar te weinig geïnvesteerd om de biodiversiteitsdoelstellingen te behalen.⁴

- [3] Verschillende bronnen noemen de degradatie van ecosystemen als een mogelijke factor bij het ontstaan van zoönose-pandemieën zoals de COVID 19-pandemie, die onze volksgezondheid, de economie en het maatschappelijk weefsel zwaar belast heeft. Deze pandemie wordt immers veroorzaakt door SARS-CoV-2, een zoönotisch virus (overgedragen van dieren op mensen). Zoönotische overdracht wordt makkelijker wanneer mensen in nauwer contact komen met wilde dieren en hun virussen: dit gebeurt de laatste decennia frequenter, door de druk die menselijke activiteiten zetten op de natuurlijke ecosystemen. Door de toegenomen internationale contacten kan een dergelijke virusbesmetting ook makkelijker dan voorheen uitgroeien tot een pandemie. Tal van studies wijzen op de relatie tussen zoönotische overdracht van virussen die leidt tot pandemieën (COVID, Ebola, SARS, vogelgriep, ...) en onze verkeerde omgang met natuur en dieren: zie onder meer IPBES⁵, het Europees Parlement (december 2020)⁶, Gibb e.a. (augustus 2020)⁷, Bloomfield e.a. (april 2020)⁸.
- [4] Zowel verandering in landgebruik, de uitbreiding van landbouw en andere menselijke activiteiten in ecosystemen als de directe exploitatie van organismen, de consumptie van en handel in wilde diersoorten (cf. de zogenaamde *“wet markets”*) vormen een risicofactor in de verspreiding van zoönoses. Klimaatverandering faciliteert deze infectieziekten, en de toegenomen bevolkingsdruk zorgt er in combinatie met de mondialisering van handel en toerisme voor dat virussen zich veel makkelijker dan vroeger over de wereld kunnen verspreiden. Er dient dan ook op alle beleidsniveaus niet alleen aandacht te zijn voor een curatieve aanpak (de pandemie indijken en de economische en sociale schade herstellen) maar ook voor een preventieve benadering, die er op gericht is toekomstige pandemieën te vermijden.
- [5] In die context is in januari 2021 een internationaal initiatief rond zoönoses opgestart onder de naam Prezode, dat ook door België ondersteund wordt (oktober 2021). Prezode (Preventing Zoonotic Disease Emergence) heeft als doel benaderingen te ontwikkelen voor de preventie, detectie en weerbaarheid waar het gaat om infectieziekten van dierlijke oorsprong, en als kennisplatform te

² Bron: State of Finance for Nature | UNEP - UN Environment Programme | <https://www.unep.org/resources/state-finance-nature>

³ Biodiversity: Finance and the Economic and Business Case for Action - OECD 2019 | <https://www.oecd.org/env/resources/biodiversity/biodiversity-finance-and-the-economic-and-business-case-for-action.htm>

⁴ Zie: <https://www.paulsoninstitute.org/conservation/financing-nature-report/>

⁵ Zie: Pandemics Report of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES) | <https://ipbes.net/pandemics>

⁶ The link between biodiversity loss and the increasing spread of zoonotic diseases (europa.eu) |

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/658217/IPOL_IDA\(2020\)658217_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/658217/IPOL_IDA(2020)658217_EN.pdf)

⁷ Zoonotic host diversity increases in human-dominated ecosystems | Nature | <https://www.nature.com/articles/s41586-020-2562-8>

⁸ Habitat fragmentation, livelihood behaviors, and contact between people and nonhuman primates in Africa | SpringerLink | <https://link.springer.com/article/10.1007/s10980-020-00995-w>

fungeren voor wetenschappers, stakeholders en beleidsmakers. In 2022 zou er een eerste implementatieplan gepubliceerd worden.⁹

- [6] **De Raad onderstreept hierbij het belang van een “One Health” –benadering, die staat voor het streven naar een optimale gezondheid voor mens, dier en hun omgeving door het bestuderen van de interacties tussen die elementen en hun invloed op de gezondheid.**¹⁰ Deze benadering houdt in dat in alle relevante beleidsprocessen de thema’s gezondheid en ecologische duurzaamheid op een geïntegreerde manier behandeld worden, in het kader van de doelstellingen voor duurzame ontwikkeling. Deze verbanden zijn weliswaar complex — het gaat zelden om één-op-één relaties, en de nodige voorzorg is daarom vereist. Recent nog onderstreepte de Oeso¹¹ het belang van de “One Health”-benadering voor het herstelbeleid na de COVID 19-pandemie. **De Raad ondersteunt deze benadering en vraagt dat de overheden in ons land deze verder als kader meenemen in het beleid, onder meer in de Gemengde Interministeriële Conferentie Leefmilieu-Gezondheid.**
- [7] De oorzaken van biodiversiteitsverlies zijn divers: veranderingen in landgebruik, verontreiniging, verstedelijking, invasieve soorten maar ook de klimaatveranderingen: de droogtes, overstromingen, stijging van de zeespiegel, bosbranden en andere extreme omstandigheden die met klimaatveranderingen gepaard gaan, kunnen leiden tot ernstig biodiversiteitsverlies. Tegelijkertijd versterkt het verlies aan biodiversiteit door bijvoorbeeld ontbossing en verzuring van de oceanen op zijn beurt de klimaatverandering, door een verminderde CO₂-absorptie. Op die manier belanden we in een vicieuze cirkel waarbij beide fenomenen elkaar versterken in hun negatieve effecten op de gezondheid en het welzijn van de mens. Omgekeerd kan herstel van biodiversiteit ook een positieve impact hebben op het klimaat: een derde van de CO₂-reductie die nodig is om de opwarming tot 1,5 graad te beperken, kan worden bereikt door het beschermen en herstellen van bossen en andere natuurlijke plantgebaseerde systemen¹² zoals graslanden en wetlands die niet alleen essentiële ecosysteemdiensten leveren zoals waterregulering, -zuivering en -opvang, maar ook grote hoeveelheden koolstofdioxide absorberen.¹³ Ook de oceanen en de mariene biodiversiteit dragen bij tot deze CO₂-absorptie. **De Raad vraagt dan ook om in het beleid op alle niveaus aandacht te besteden aan deze wisselwerking, en synergiën na te streven tussen klimaat-, biodiversiteit- en andere duurzame-ontwikkelingsmaatregelen om de doelstellingen te behalen.** Op de natuur gebaseerde oplossingen in dit kader dienen de rechten van de lokale gemeenschappen te eerbiedigen.¹⁴

⁹ Zie PREZODE - About us | <https://prezode.org/About-us>

¹⁰ Zie *One Health* | sciensano.be | <https://www.sciensano.be/nl/gezondheidsonderwerpen/one-health#wat-is-one-health->

¹¹ Zie <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/biodiversity-and-the-economic-response-to-covid-19-ensuring-a-green-and-resilient-recovery-d98b5a09/>

¹² Zie hier ook het gezamenlijk IPBES-IPCC rapport over klimaat en biodiversiteit: [20210609 workshop report embargo 3pm CEST 10 june 0.pdf \(ipbes.net\)](https://www.ipbes.net/publications/20210609-workshop-report-embargo-3pm-CEST-10-june-0.pdf)

¹³ Zie hier studie Minaraad 2021 ‘Koolstofopslag via (semi-)natuurlijke processen’: 210401 STUDIE 21-07 KQ Koolstofopslag seminatuurlijke processen.pdf (minaraad.be) | <https://www.minaraad.be/themas/klimaat/aanbevelingen-semi-natuurlijke-koolstofopslag-lop-nd-eigen-initiatief/210401%20STUDIE%2021-07%20KQ%20Koolstofopslag%20seminatuurlijke%20processen.pdf>

¹⁴ Zie de door IUCN ontwikkelde richtlijnen: Governance and Rights | IUCN | <https://www.iucn.org/theme/governance-and-rights>

2. Herstelbeleid en biodiversiteit

- [8] In het beleid inzake de economische en sociale gevolgen van de pandemie die aan bod kwam in vorige §, vormt biodiversiteitsbehoud en –herstel ook een belangrijk aandachtspunt. Dit wordt duidelijk gestipuleerd in het herstelbeleid van de EU: om te genieten van de “*Recovery and Resilience Facility*”¹⁵ dienden de lidstaten een plan voor te leggen dat aangeeft hoe de middelen besteed zullen worden en dat aan een aantal voorwaarden beantwoordt. Zo komt het erop aan geen maatregelen te nemen die nefast zijn voor de biodiversiteit zowel in eigen land als elders in de wereld. De EU stelt duidelijk: ‘*Member States should ensure that the measures included in their recovery and resilience plans comply with the principle of ‘do no significant harm’ within the meaning of Article 17 of Regulation (EU) 2020/852.*’¹⁶ De noodzakelijke publieke en publiek-private investeringen dienen van bij de concept- en lastenboekfase zowel biodiversiteits- als klimaatbestendig te zijn: natuurbehoud en –herstel is een *conditio sine qua non* voor goedkeuring. De Minaraad vroeg daarom in een briefadvies om een systematische toetsing van de projecten in het herstelplan aan dit beginsel van “*geen ernstige afbreuk doen*” aan milieudoelstellingen (in de zin van art 17 van de Taxonomieverordening), om bij te dragen aan het beoogde duurzaam herstelbeleid en de kans te vergroten op een goede beoordeling van het plan door de Commissie.¹⁷ Het Federaal Planbureau publiceerde een methodologische analyse daartoe.¹⁸
- [9] Daarnaast diende het herstelplan van de lidstaten ook specifieke projecten te ondersteunen die rechtstreeks de bescherming en het herstel van de biodiversiteit bevorderen, en op die manier ook bijdragen tot andere doelstellingen als een betere volksgezondheid, klimaatmitigatie- en adaptatie en economische ontwikkeling en werkgelegenheid. Bij de besteding van de Europese “*Recovery and Resilience Facility*” fondsen in het kader van het Belgische herstelplan moest meer bepaald 37 % van de 5,9 miljard te besteden middelen gaan naar groene investeringen gekoppeld aan hervormingen¹⁹: binnen deze enveloppe konden projecten voor biodiversiteit ruim aan bod te komen. Wanneer men het uiteindelijke plan bekijkt (gepubliceerd april 2021)²⁰ stelt men vast dat 577 miljoen euro bestemd werd voor dergelijke projecten. Naast bosbeheer in Wallonië en ecologische ontsnippering, gaat het geld vooral naar de “*Blue Deal*” in Vlaanderen. **In dit verband vraagt de Raad dat het Federaal Planbureau de toepassing van het principe van “geen ernstige afbreuk doen” (“do no significant harm”) bij de uitvoering van het Nationaal Plan voor Herstel en Veerkracht, zoals beschreven in zijn conceptnota van 2021²¹, op korte termijn verder methodologisch uitwerkt op basis van impact-indicatoren, de analyse uitvoert en de resultaten ervan publiceert, zodat dit kan geëvalueerd en**

¹⁵ Ons land zou een bedrag van 5,15 miljard toegewezen krijgen uit deze EU-Facility

¹⁶ EUR-Lex - 32021R0241 - EN - EUR-Lex (europa.eu) § 25 | <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R0241>

¹⁷ Advies Minaraad 11 maart 2021, zie <https://www.minaraad.be/themas/bestuurskwaliteit/advies-bij-relevancebeleid>

¹⁸ Toepassing van het DNSH-beginsel op het Plan voor Herstel en veerkracht, zie Artikel (plan.be):

https://www.plan.be/uploaded/documents/202107050727510.PUB_ART_008_DSNH_12455_F.pdf

¹⁹ Zie Recovery and Resilience Facility | Europese Commissie (europa.eu) | https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility_nl

²⁰ Zie NL - Nationaal plan voor herstel en veerkracht.pdf (belgium.be) | <https://dermine.belgium.be/sites/default/files/articles/NL%20-%20Nationaal%20plan%20voor%20herstel%20een%20veerkracht.pdf>

²¹ Zie Federaal Planbureau - Artikel - Toepassing van het DNSH-beginsel op het Nationaal plan voor herstel en veerkracht |

<https://www.plan.be/publications/article-2134-nl->

[toepassing van het dnsh beginsel op het nationaal plan voor herstel en veerkracht](https://www.plan.be/publications/article-2134-nl-toepassing-van-het-dnsh-beginsel-op-het-nationaal-plan-voor-herstel-en-veerkracht)

opgevolgd worden. De Raad vraagt dit principe strikt na te leven en te monitoren, onder meer bij de uitvoering van infrastructuurwerken, en daarover transparant te communiceren.²²

3. Maatregelen voor biodiversiteit in eigen land

- [10] In ons land bestaat reeds lang een beleid voor natuurbehoud en bescherming van de biodiversiteit, vaak voortvloeiend uit EU-regelgeving: denken we maar aan de Natura 2000 gebieden, een Europees netwerk van beschermde natuur aangeduid onder de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn, twee EU-richtlijnen die belangrijke instrumenten zijn om de Europese biodiversiteit te waarborgen. In Vlaanderen hebben evenwel slechts drie van de 44 habitats van Europees belang een gunstige staat van instandhouding (in de overige is er bij een kleine helft vooruitgang te noteren²³), in Wallonië is die gunstige staat er in 1 van de 69 habitats, en valt er in 19 een gunstige evolutie te merken.²⁴ De Europese Commissie heeft recent een aantal nieuwe krijtlijnen uitgezet voor de lidstaten op het vlak van biodiversiteit, met de EU Green Deal en de in 2021 gepubliceerde biodiversiteitsstrategie. Deze Europese biodiversiteitsstrategie bevat drie grote onderdelen: bescherming en herstel van natuur, transformatieve verandering vergemakkelijken en de wereldwijde biodiversiteitscrisis aanpakken. Er zijn becijferde doelstellingen voor de nood aan natuurbescherming (minimum 30 % van het landoppervlak van de EU en 30 % van het zeegebied, waarvan 10 % strikt beschermd, in 2030), voor herstel van 25.000 km rivieren en voor de aanleg/uitbreiding van groene ruimtes (ook in steden). Ook een verduurzaming van landbouw en visserij, aangepaste criteria om de duurzaamheid te garanderen van bosbiomassa gebruikt voor energie, en het planten van ten minste 3 miljard extra bomen in de EU tegen 2030 zijn belangrijke aandachtspunten in deze strategie. De biodiversiteitsstrategie van de EU is ook verbonden met zijn bodemstrategie, waarover de Europese Commissie in november 2021 een mededeling publiceerde²⁵, en die als doel heeft tegen 2050 alle bodemecosystemen in de EU in een gezonde toestand te krijgen. Dit is zeker voor ons land belangrijk gezien de verschillende uitdagingen waarmee we geconfronteerd worden: bescherming tegen extreme weersomstandigheden die zullen toenemen in ernst en frequentie, het behoud en herstel van biodiversiteit en het behoud van een gezonde leefomgeving in onze dichtbevolkte regio. Ook het 'Fit for 55' pakket dat de Europese Commissie in juli 2021 voorstelde, bevat maatregelen inzake bodemgebruik en biodiversiteit, meer bepaald waar het gaat om de koolstofopslag door natuurlijke putten als onderdeel van een politiek om tegen 2035 klimaatneutraal te zijn op het gebied van landgebruik, bosbouw en landbouw.²⁶
- [11] **De Raad beveelt aan om de verschillende bestaande beleidsinitiatieven inzake biodiversiteit in ons land, zowel op lokaal, provinciaal, regionaal als federaal niveau, te bekijken in het licht van de verdere implementatie/vertaling van deze Europese strategieën tot op het niveau van de lidstaten, en na te gaan waar initiatieven veralgemeend kunnen worden of aan elkaar gekoppeld, waar er nog**

²² Zie Rapport Federaal Planbureau 'Impact van het Nationaal plan voor herstel en veerkracht op de SDG's, de veerkracht en de sociale cohesie' oktober 2021 RAPPORT (plan.be) p 22 |

https://www.plan.be/uploaded/documents/202111081406260.REP_PRR_SDG_12514_N.pdf

²³ Bron: Natuurrapport 2020, INBO p 69 | <https://www.vlaanderen.be/inbo/inbo-natuurrapporten/natuurrapport-2020/>

²⁴ Bron: Rapport sur l'état de l'environnement wallon 2017 | <http://etat.environnement.wallonie.be/contents/publications/rapport-sur-letat-de-lenvironnement-wallon-2017.html#> en <http://etat.environnement.wallonie.be/contents/indicatorsheets/FFH%201.html#:~:text=En%20Wallonie%20comme%20C3%A0%20,Strat%C3%A9gie%20de%20la%20biodiversit%C3%A9%20pour>

²⁵ Zie COM_2021_699_1_EN_ACT_part1 (europa.eu) | <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0699>

²⁶ Herziening LULUCF-verordening, zie EUR-Lex - 52021PC0554 - EN - EUR-Lex (europa.eu) | <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0554&qid=1626940138360>

hiaten bestaan, en waar nieuwe regelgeving of bijkomende financiering aangewezen is bij de vertaling naar de doelstellingen op Belgisch niveau. Hierbij is het belangrijk aandacht te hebben voor een gelijk speelveld voor alle actoren.

De Raad benadrukt het belang van overleg met alle betrokken stakeholders en pleiten voor een optimale coördinatie van de maatregelen op verschillende beleidsniveaus zodat de doeltreffendheid ervan kan worden gemaximaliseerd. Het ‘mutualiteitsprincipe’ toepassen, zou hier nuttig zijn: elk beleidsniveau verbindt er zich toe om zo te werk te gaan dat de doeltreffendheid van de maatregelen op de andere beleidsniveaus wordt versterkt. Een kader voor deze coördinatie zou de nationale biodiversiteitsstrategie²⁷ kunnen vormen, die immers tot doel heeft *‘meer samenhang te creëren, hiaten op te vullen wanneer initiatieven niet volledig worden geïmplementeerd of indien ze niet de gewenste doelstellingen realiseren, en om de integratie van de bezorgdheid over de biodiversiteit op nationaal en internationaal niveau te optimaliseren.’* Deze strategie is evenwel sinds 2013 niet meer aangepast, en dient na de COP15 op korte termijn herzien te worden naar een strategie voor het volgende decennium, op basis van het vastgelegde post-2020 mondiale biodiversiteitskader. Het recente federale regeerakkoord maakt hier gewag van: *‘De regering brengt in overleg met de deelstaten, de Nationale Strategie voor biodiversiteit in lijn met de Europese biodiversiteitsstrategie en de Green Deal. Hiervoor zoekt de regering actief naar synergiën met andere beleidsplannen.’* **De Raad dringt er bij de overheden op aan om een post-2020 mondiaal biodiversiteitskader te ondersteunen dat een antwoord kan bieden op de biodiversiteitscrisis, en nu reeds een timing vast te leggen voor de nieuwe nationale biodiversiteitsstrategie, zodat dadelijk na de COP van start kan gegaan worden.**

- [12] Te noteren valt dat een Nationale Strategie inzake bestuivers door de Interministeriële Conferentie Leefmilieu goedgekeurd is in maart 2022 na een openbare raadpleging.²⁸ Deze strategie heeft tot doel de kennis over de toestand van de bestuivers en de oorzaak van hun achteruitgang te verbeteren, en zowel landbouw als steden, open ruimte en infrastructuren bestuiversvriendelijk te maken. In dit kader doet deze Strategie een aantal aanbevelingen voor een reductie van het pesticidengebruik, vanuit het onderzoek naar het effect van en de interacties tussen factoren die een impact hebben op bestuiverpopulaties – met naast het gebruik van pesticiden, ook ziekten, invasieve exoten en landgebruik/habitatkwaliteit. **Verder onderzoek naar de interacties van stressfactoren voor het aantal en de diversiteit van de bestuivers en andere dieren in België, en een hogere focus op het promoten van alternatieven voor pesticiden is prioritair om bestuivers en andere diersoorten in België te beschermen.** Er is nood aan een meer brongerichte aanpak die inzet op preventie. De FRDO heeft samen met andere raden recent een advies gepubliceerd over het federale luik van deze problematiek, in het kader van Openbaar onderzoek over het programma 2023-2027 van het Nationaal Actieplan voor de Reductie van Pesticiden (NAPAN).²⁹

²⁷ Zie

https://www.health.belgium.be/sites/default/files/uploads/fields/fpshealth_theme_file/19104339/Strat%C3%A9gie%20nationale%20biodiversit%C3%A9%202013_NL.pdf

²⁸ Zie strategie_bestuivers.pdf (belgium.be) |

https://www.health.belgium.be/sites/default/files/uploads/fields/fpshealth_theme_file/strategie_bestuivers.pdf

²⁹ Zie Advies Federaal reductieplan voor gewasbeschermingsmiddelen | FRDO CFDD (frdo-cfdd.be) | <https://www.frdo-cfdd.be/nl/publicaties/advices/advies-federaal-reductieplan-voor-gewasbeschermingsmiddelen>

[13] **De Raad is van mening dat de in de EU-biodiversiteitsstrategie vermelde uitbreiding van de (strik) beschermde natuurgebieden³⁰, van groene en blauwe eco-netwerken en de aanleg/uitbreiding/herstel van groene ruimtes belangrijke aandachtspunten zijn voor ons land, die meegenomen dienen te worden in het beleid op alle niveaus en waarvoor financiering dient voorzien.** Het is daarbij belangrijk om voldoende zicht te krijgen op de wijze waarop ons land deze doelstellingen zal moeten verwezenlijken, met respect voor de bekommernissen van alle sectoren. Ons land heeft inderdaad meer dan andere EU-lidstaten te kampen met schaarse open en groene ruimte, onder meer door een gebrekkige ruimtelijke ordening en een hoge verstedelijkingsgraad. **De Raad dringt er op aan de nog resterende natuur beter te beschermen, met name door strikte beheerplannen uit te voeren, en natuurgebieden uit te breiden en te verbinden** (cf. de Europese instandhoudingsdoelstellingen, in overeenstemming met het bestaand ruimtelijk beleid terzake, waarbij er rekening dient te worden gehouden met de impact op het aanwezige landgebruik (landbouw, wonen, industrie, ...). Ecologische corridors zijn immers ook een belangrijk element voor het behoud van de biodiversiteit en het functioneren van ecosystemen.³¹ Zonder hun connectiviteit zou een zeer groot aantal soorten geen toegang hebben tot alle habitats die nodig zijn voor hun levenscycli (voortplanting, groei, schuilplaatsen, ...). Voor dergelijke beschermde ecologische netwerken zijn actieplannen nodig met een budget en termijnen, waarbij een kartografie nuttig kan zijn als instrument.

Wat het herstel van ecosystemen betreft, is op 22 juni 2022 het voorstel voor de “*EU nature restoration law*” gepubliceerd, die bindende doelstellingen omvat voor het herstel van land- en wateroppervlakte: onder meer herstelmaatregelen tegen 2030 voor ten minste 20 % van de ecosystemen op het land en de zee, en tegen 2050 voor alle andere ecosystemen die hersteld moeten worden.³²

Verder onderstreept de Raad de noodzaak om het platteland en landbouwzones te vrijwaren van verdere urbanisatie (uitvoering van de “*bouwshift*”), met een aanpak om lokale betrokken partijen te betrekken bij dit proces en waar nodig te vergoeden, en ook in gemeentekernen en steden voldoende kwaliteitsvolle groene ruimte te behouden, te ontharden en te ontwikkelen (ook in het geval van een “*verdichting*” in kernzones). Dit laatste sluit aan bij de vrijwillige verbintenis van ons land voor het mondiale post-2020 biodiversiteitskader om het thema “*biodiversiteit bevorderen in duurzame steden*” verder te ontwikkelen. De vooruitgang en nieuwe initiatieven op dit vlak zullen deel uitmaken van de bijdrage van ons land voor het nieuwe globale biodiversiteitskader.

[14] Dat “*biodiversiteit bevorderen in duurzame steden*” een belangrijk thema is voor ons dichtbevolkte en verstedelijkte land, staat buiten kijf. De *lockdown* in de COVID-pandemie heeft nog duidelijker gemaakt hoe noodzakelijk de vergroening van stedelijke gebieden en gemeentekernen is voor ons welzijn. Parken, bomen en water bieden niet alleen een buffer tegen hitte, luchtvervuiling en lawaai, maar zijn ook onmisbaar voor de lichamelijke en geestelijke gezondheid van de inwoners,³³ die dan ook op

³⁰ Ook investeringen in het bestaande Natura 2000-netwerk vormen hier een aandachtspunt

³¹ Zie IUCN: “The need for ecological connectivity is essential for the survival of wild species”, zie <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/PAG-030-En.pdf>

³² Zie Nature restoration law (europa.eu). | https://environment.ec.europa.eu/publications/nature-restoration-law_en | Het vorige vrijwillige hersteldoel (Aichi-doelstelling 15, ook opgenomen in de EU 2020-biodiversiteitsstrategie) is niet gehaald, met name wegens een gebrek aan duidelijke richtsnoeren voor de uitvoering ervan (zie <https://www.cbd.int/gbo/gbo5/publication/gbo-5-en.pdf>)

³³ Zie hier het EEA-rapport 21/2019: Healthy environment, healthy lives: how the environment influences health and well-being in Europe - <https://www.eea.europa.eu/publications/healthy-environment-healthy-lives> en het advies van de Hoge Gezondheidsraad: Groene en blauwe steden: natuur en menselijke gezondheid in een stedelijke omgeving. Brussel: HGR; 2021. Advies nr. 9436. | <https://www.health.belgium.be/nl/advies-9436-groene-en-blauwe-steden>

rechtvaardige wijze toegang moeten krijgen tot die natuur. Doelstellingen rond biodiversiteit, klimaatadaptatie, gezondheid en leefkwaliteit vallen hier samen. De EU-biodiversiteitsstrategie kondigt aan dat er in 2021 een Europees platform voor stedelijke vergroening wordt opgericht in samenwerking met het burgemeestersconvenant, met het oog op ambitieuze vergroeningsplannen in de steden. **De Raad hoopt dat dit de ruimtelijke planning van onze steden en gemeenten een nieuwe oriëntatie zal geven, waarbij de schaarse open ruimte beschermd, hersteld en behouden blijft.** Waar mogelijk is een ontharding en herinrichting van ‘grijze’ infrastructuur nodig, evenals de aanleg of het herstel van blauwgroene infrastructuur in het kader van de ruimtelijke ordening, zoals onder meer groene corridors, parken, tuinen, stadslandbouw, doorlatende bestrating en infrastructuur voor regenwateropvang, ook om het risico op overstromingen te verminderen.

- [15] Blauwgroene zones in steden dienen zo veel mogelijk in overleg tussen overheden en burgers ingericht te worden, ook om de pedagogische, educatieve en recreatieve functies van groene zones te vrijwaren en om een juist evenwicht te vinden tussen toegankelijkheid voor de burgers enerzijds en anderzijds voldoende verwildering om een hogere biodiversiteit tot stand te brengen. Verder is het belangrijk hierbij ook rekening te houden met eventuele neveneffecten van natuur in een stedelijke omgeving. Een recent advies van de Hoge Gezondheidsraad *“Groene en blauwe steden: natuur en menselijke gezondheid in een stedelijke omgeving”*³⁴ wijst op een grote verscheidenheid aan voordelen van stadsnatuur voor de lichamelijke en geestelijke gezondheid van de mens, maar vermeldt ook een aantal natuurgerelateerde gezondheidsrisico's voor de mens (bijvoorbeeld allergieën en infectieziekten als Lyme).
- [16] **De Raad vraagt om hiervoor voldoende middelen vrij te maken wanneer het gaat om investeringen van overheden. Voor niet-openbare werken is zowel een regelgevende als financiële (onder meer via subsidiëring) ondersteuning nodig van vrijwillige initiatieven van burgers, bedrijven en organisaties:** bijvoorbeeld voor de aanleg van groendaken en stadstuinen, aanplanting van streekeigen hagen en bomen³⁵, bestrijden van exoten, biodivers maken van tuinen en bedrijfsparken (onder meer door af te stappen van gemaaide gazons en pesticiden te vermijden), ontharding van privé-parkings (infiltratiebonus). Overheids- en privé-initiatieven kunnen en moeten elkaar immers aanvullen en versterken, en om de doelstellingen te halen is het noodzakelijk om zowel in het publieke domein als op privé-terreinen de biodiversiteit te bevorderen.
- [17] Een dergelijke bundeling van krachten uit de overheids- en privésfeer vinden we terug in de *“Belgian Biodiversity alliance”*, een nationaal initiatief gesteund door de bevoegde regionale en federale ministers dat in 2022 gelanceerd werd. Het gaat hier om een platform voor het stimuleren van bestaande en toekomstige initiatieven van private en publieke actoren op het vlak van biodiversiteit, als vrijwillige bijdrage van ons land tot het post 2020-biodiversiteitskader. **De Raad ondersteunt dit initiatief, maar meent dat informatieverspreiding en sensibilisering niet volstaat: ook de andere instrumenten waarover de overheden beschikken, met name de regelgevende en de financiële, dienen op een gecoördineerde wijze te worden ingezet (voorbeeld in volgende §). De Raad verwacht**

³⁴ Zie Advies 9436 - Groene en blauwe steden | FOD Volksgezondheid (belgium.be) | <https://www.health.belgium.be/nl/advies-9436-groene-en-blauwe-steden>

³⁵ Zie bijvoorbeeld het programma « Yes we plant » in Wallonië: Yes We Plant (wallonie.be) | <https://yesweplant.wallonie.be/home.html>

dat ook op dit vlak de overheden gezamenlijke initiatieven nemen (cf. § 11) en de stakeholders hierbij betrekken.

- [18] Zoals in § 11 vermeld, is een wezenlijke succesfactor in deze domeinen immers een beleid waarbij lokale, regionale en federale niveaus elkaar ondersteunen: zo zou voor ontharding van parkings en aanleg van groendaken, een lokale reglementering samen kunnen gaan met regionale subsidiëring en een aanpassing van het BTW-tarief op federaal niveau.

Naast aanleg van bijkomend groen in steden en gemeenten, vraagt de Raad ook een duurzamer beheer van groen door overheden: ecologisch en extensief beheer verder promoten, kap en onnodige snoei vermijden indien dit niet vereist is om redenen van veiligheid en doorgang, kwalitatieve keuze van aanplanting en monitoring van bomen. De Raad pleit voor een sterk bosbehoud-beleid, met een speciale aandacht voor oude loofbossen, en vraagt de bosbouwsector aan te zetten tot en te ondersteunen bij een goed beheer van meer diverse en veerkrachtige bossen zonder kaalkap. Ook hier is een samenwerking tussen lokale, regionale en federale overheden (bijvoorbeeld voor het groenbeheer van de spoorwegen) noodzakelijk.

- [19] Wat de invasieve uitheemse soorten (IUS) betreft, het gaat hier om uitheemse dieren en planten waarvan de introductie en verspreiding ernstige negatieve gevolgen kunnen hebben voor het leefmilieu. Ze kunnen ervoor zorgen dat inheemse soorten uitsterven en de werking van volledige ecosystemen ontwrichten, met eventueel ook een economische impact voor sectoren als landbouw, bosbouw of visserij en met mogelijke gezondheidsproblemen bij mens en dier. Daarom is er in de EU een verordening betreffende invasieve uitheemse soorten (N°1143/2014) van kracht met een lijst van de voor de Unie zorgwekkende soorten. Voor de implementatie van deze verordening in ons land zijn zowel federale als regionale overheden bevoegd, en in 2020 werd hiertoe een samenwerkingsakkoord afgesloten waarbij een nationaal comité, een wetenschappelijke raad en een nationaal secretariaat opgericht werd.

De Raad vindt het belangrijk dat ons land op een gecoördineerde wijze de EU-verordening betreffende invasieve uitheemse soorten volledig uitvoert, en de Unielijst uitbreidt met specifiek voor ons land relevante uitheemse invasieve soorten. Hierbij dienen de verschillende (nieuwe) introductieroutes te worden gedefinieerd, moeten actieplannen worden ontwikkeld en uitgevoerd om deze preventief te bestrijden, en dient een doeltreffend systeem voor vroegtijdige waarschuwing te worden ontwikkeld waarin zowel burgerwetenschappelijke als professionele gegevens worden geïntegreerd, in combinatie met een gecoördineerde en snelle respons voor uitroeiing. In dit licht is ook een ruimere communicatie met het grote publiek en specifieke doelgroepen nodig, zowel om gegevens te verzamelen als om een draagvlak te creëren voor het beleid. **De Raad waardeert dat in dit kader een nationaal actieplan tegen invasieve uitheemse soorten opgesteld werd³⁶ dat dit jaar door de Interministeriële Conferentie Leefmilieu goedgekeurd zou worden.**

Tenslotte wijst de Raad op het probleem van een soort die niet uitheems is, maar wel voor hinder kan zorgen (voornamelijk in Wallonië maar ook in Vlaanderen), nl het everzwijn. Het is aangewezen de everzwijnenpopulatie goed te beheren, schade te voorkomen en zonodig te vergoeden, waarbij

---

³⁶ Zie https://www.health.belgium.be/sites/default/files/uploads/fields/fpshealth_theme_file/national_action_plan_ias_pathways_01_02_2022_nl.pdf

overheden, landbouwers, natuurorganisaties en jagers gebiedsgericht samenwerken. Hierbij dient opgemerkt dat de jacht op everzwijnen als doel en functie dient te hebben de schade voor de biodiversiteit en de landbouw te beperken, en niet opgevat mag worden als een recreatieve vorm of een commerciële activiteit.

- [20] Onderzoek toont aan dat nachtelijk kunstlicht een negatieve impact heeft op de biodiversiteit, omdat de cyclus van dag en nacht grotendeels het ritme van een organisme bepaalt. Een verstoring van deze cyclus door kunstlicht leidt tot verschillende problemen, in het bijzonder voor insecten: moeilijkheden met oriëntering, voortplanting, bescherming, bestuiving en tal van andere cruciale activiteiten. West-Europa, en ons land in het bijzonder, behoort tot de meest lichtvervuilde regio's ter wereld. Toch zijn er heel wat locaties, vaak in ecologisch kwetsbare zones, waar verlichting niet noodzakelijk is. Het aantal lichtpunten op het publieke domein dient doordacht verminderd te worden, en openbare verlichtingsplannen dienen een ecologische toets te doorstaan vooraleer goedgekeurd te worden. Indien de verlichting absoluut noodzakelijk is, dient er werk gemaakt te worden van dynamische lichtbronnen, die flexibel (via bijvoorbeeld bewegingssensoren) en gericht beperkt verlichten, met aandacht voor het type licht. Een belangrijke stap hierbij is ook het opmaken van een *“plan voor de duisternis waarin ‘gebieden geïdentificeerd worden die maximaal verduisterd worden en/ of prioritair werken met dynamisch gestuurde verlichting die gemakkelijk kan worden gedoofd en gedimd; donkere corridors worden gefaciliteerd, die de migratie van nachtdieren tussen natuurgebieden vergemakkelijken; budgettaire ruimte wordt gecreëerd om de wegen en openbare verlichting aan te passen’*.³⁷

4. Aquatische en mariene biodiversiteit

- [21] In deze context is ook de aquatische biodiversiteit een aandachtspunt. De Europese Kaderrichtlijn Water beoogt een *“goede toestand”* van de watersystemen tegen uiterlijk 2027. De waterkwaliteit wordt vooral bepaald door de lozingen die erin terechtkomen. Deze emissies zijn afkomstig van huishoudens, bedrijven en landbouwactiviteiten. Voor Vlaanderen stelt de VMM³⁸ dat heel wat waterlichamen nog steeds kampen met te hoge nutriëntenconcentraties. In 2020 bedroeg het percentage waterlichamen dat aan de norm voldoet, 58 % voor nitraat, 35 % voor stikstof totaal, 28 % voor fosfaat en 10 % voor fosfor totaal. In Wallonië is de situatie beter, maar er is een contrast: in het zuiden van de corridor Samber-Maas zijn veel rivieren in goede toestand of zullen zij waarschijnlijk een goede ecologische toestand bereiken, maar in het noorden is dit niet het geval. In het stroomgebied van de Schelde zijn de resultaten onder meer ondermaats voor stikstof en fosfaten.³⁹ Landbouw heeft het grootste aandeel in de stikstofverontreiniging via bemesting, en gezien deze stikstofemissies gemiddeld niet gunstig evolueren, zullen bijkomende inspanningen nodig zijn. Huishoudens hebben het grootste aandeel in de netto-emissies naar het oppervlaktewater met fosfor, en hier zal, om een goede toestand van de watersystemen te bereiken, huishoudelijk afvalwater ingezameld en gezuiverd dienen te worden: dit betekent dat lidstaten moeten zorgen voor een

³⁷ Zie resolutie waarover consensus in Vlaams Parlement: <https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementaire-documenten/parlementaire-initiatieven/1310110> p 13 2° a, b, c

³⁸ Zie (Nutriënten in oppervlaktewater — Vlaamse Milieumaatschappij (vmm.be) | <https://www.vmm.be/water/kwaliteit-waterlopen/nutriënten-in-oppervlaktewater>

³⁹ Zie État des masses d'eau (wallonie.be) | <http://etat.environnement.wallonie.be/contents/indicatorsheets/EAU%201.html>

opvangsysteem van dit afvalwater. Gezien talrijke woningen nog niet aangekoppeld zijn aan de riolering, en naar schatting alleen al in Vlaanderen 20 % van het afvalwater ongezuiverd in de natuur loopt, zal ons land de deadline van 2027 niet halen.

Daarom vraagt de Raad het ritme van de rioleringswerken op te trekken en deze werken met een bindende timing op te nemen in de stroomgebiedbeheerplannen.⁴⁰ Hierbij pleit de Raad ervoor wettelijk vast te leggen dat bouwvergunningen voor residentiële nieuwbouw moeten vermeden worden wanneer het perceel niet aangesloten wordt op de riolering, of wanneer het afvalwater niet gezuiverd wordt door middel van een IBA (Individuele Behandeling Afvalwater) of lokale waterzuivering in afwachting van een geplande aansluiting.⁴¹ Verder dient een IBA of lokale waterzuivering verplicht te worden voor bestaande gebouwen die niet op het rioolstelsel aangesloten kunnen worden, bijvoorbeeld omdat ze te afgelegen zijn, zoals in Wallonië reeds grotendeels het geval is.⁴²

- [22] **Parallel hiermee meent de Raad dat er meer investeringen gestimuleerd moeten worden in infrastructuurwerken voor waterzuivering die tegelijk fungeren als biodiversiteits-hubs (rietvelden), in natuurlijke naast klassieke opvangbekkens om ons te wapenen tegen waterschaarste en in buffer- en overloopzones die overstromingen kunnen opvangen op natuurlijke wijze.** In dit kader is ook het stimuleren van oeverzones als buffer langs waterlopen een aandachtspunt (vooral op hellingen en stromen in of stroomopwaarts van "*speciale beschermingszones*" zijn natuurlijke oeverzones aangewezen), en het herstel van de connectiviteit met aangrenzende vallei-ecosystemen. Er bestaat hierover een regelgeving die verschilt per regio waar het gaat om de breedte van de bufferzone, de toegelaten activiteiten en de eventuele compensatie voor gebruikers. Het in § 12 vermelde NAPAN voorziet wel via federale wetgeving tegen 2025 een permanente bufferzone langs oppervlaktewater voor het gebruik van pesticiden ter bescherming van waterorganismen.⁴³

In Vlaanderen vormen de **stroomgebiedbeheerplannen** hiervoor het kader en is een "*Blue Deal*" met maatregelen uitgewerkt, die ten dele gefinancierd wordt in het kader van het Nationaal Plan voor Herstel en Veerkracht (zie § 9). In Wallonië liggen « *Plans de Gestion des Risques d'Inondations 2022-2027* » voor, waarin een aantal projecten opgenomen zijn voor natuurlijke wateropvang.⁴⁴

- [23] Wat de mariene biodiversiteit betreft, vormt het Belgische deel van de Noordzee een belangrijk ecosysteem dat ons een aantal essentiële diensten levert onder meer op het vlak van mobiliteit (scheepvaart), energie (bijvoorbeeld offshore windmolens), voeding (visserij en aquacultuur), ontspanning (toerisme en recreatie) en grondstoffen (zandwinning). Daarnaast voorziet de oceaan ons van de helft van de zuurstof die we ademen, stoffen voor medicijnen en hernieuwbare energie, en de kust biedt bescherming tegen overstromingen en stormen. De oceaan regelt de watercyclus en absorbeert broeikasgassen, waardoor hij mee het klimaat regelt. De ontwikkeling van activiteiten in

⁴⁰ Zie Stroomgebiedbeheerplannen — nl (integraalwaterbeleid.be) | <https://www.integraalwaterbeleid.be/nl/stroomgebiedbeheerplannen>

⁴¹ Zie hier ook het gezamenlijk advies MinaRaad/SERV/SALV "Derde stroomgebiedbeheerplannen" (maart 2021) | <https://www.minaraad.be/themas/hinder/stroomgebiedbeheerplannen-voor-schelde-en-maas-2020-2027-adviesvraag>

⁴² Zie Code wallon de l'Eau

⁴³ Zie NAPAN_2023-2027_nl.pdf (belighted.com) actie 3.6.2 | https://cdn.bosa.belighted.com/bosa-cities/uploads/decidim/attachment/file/564/NAPAN_2023-2027_nl.pdf

⁴⁴ Zie PGRI2227_FINAL_20210408.pdf (wallonie.be) | https://inondations.wallonie.be/files/documents_a_telecharger/DI/PGR1%20/PGR12227_FINAL_20210408.pdf | en ook Gouvernement de Wallonie du 25 mai 2022 | <https://www.wallonie.be/fr/acteurs-et-institutions/wallonie/gouvernement-de-wallonie/communiqués-presse/2022-06-02>

zeeën en oceanen dient te gebeuren binnen de natuurlijke grenzen, temeer daar ondanks een aantal positieve evoluties, de door de Europese Kaderrichtlijn **Mariene Strategie nagestreefde “goede milieutoestand”**, nog niet bereikt is in onze Noordzee.⁴⁵ De Raad onderstreept dat dit ook het uitgangspunt dient te zijn bij het ontwikkelen van het beleidskader (zoals de wet op het mariene milieu⁴⁶ en het volgende MRP), waarbij onder meer geplande activiteiten die de instandhoudingsdoelstellingen van de Natura 2000 gebieden in de Noordzee in het gedrang kunnen brengen, een ‘passende beoordeling’ moeten ondergaan.⁴⁷

Om de gewenste goede milieutoestand te bereiken, dient de overheid enerzijds bij het gunnen van offshore activiteiten tenders uit te schrijven met criteria voor natuur, milieu en duurzaamheid (bijvoorbeeld voor ontwerp, bouw en uitbating windmolenparken⁴⁸) en anderzijds werk te maken van natuurbeschermings- en herstelprojecten met concrete actieplannen, deadlines en budgetten. Zo zou het afbakenen van een marien reservaat in het Belgische deel van de Noordzee (minstens 10% van het Belgisch deel van de Noordzee waar natuurbescherming het hoofddoel is, d.w.z. dat alle andere activiteiten uitgesloten zijn, cf. de EU biodiversiteitsstrategie) de beschermde mariene habitats gevoelig kunnen versterken (cf. maatregel in beheerplan Natura 2000⁴⁹). **De Raad vraagt deze afbakening terdege te bekijken in het kader van het tweede maatregelenprogramma voor de Europese Kaderrichtlijn Mariene Strategie⁵⁰ en het volgende Marien Ruimtelijk Plan voor de Belgische Noordzee.**

Op internationaal niveau waardeert de Raad dat België op de recente COP klimaat van Glasgow de *“Blue Leaders call for the ocean”* heeft gelanceerd. De Blue Leaders (momenteel 13 landen) hebben als doelstelling om 30% van de oceaan te beschermen tegen 2030 (‘30x30’) door het inrichten van een netwerk van sterk en volledig beschermde mariene gebieden. In het kader van dit engagement roept de Raad de overheid op om de grootste omzichtigheid in acht te nemen inzake diepzeemijnbouw. De diepzee is een van de minst bekende gebieden van onze planeet, en bij elk wetenschappelijk onderzoek worden nieuwe soorten en ecosysteemfuncties ontdekt. Diepzeemijnbouw zou deze bedreigen voordat we zelfs maar weten dat ze bestaan en toekomstige ontdekkingen waar de mensheid baat bij kan hebben, in gevaar brengen. Daarnaast zijn circulaire oplossingen te verkiezen boven een dergelijk lineair gebruik van hulpbronnen. **De Raad vraagt een wereldwijd moratorium op diepzeemijnbouwexploitatie te respecteren zolang onderzoek naar deze mijnbouwvorm niet aantoon dat er geen significante verstoring is van het mariene milieu en de biodiversiteit** (cf. het DNSH-principe vermeld in § 8 en de resolutie over diepzeemijnbouw in het federaal parlement van 19 januari 2021).⁵¹

- [24] Beschermde mariene gebieden worden beschouwd als een van de beste manieren om atmosferische koolstofdioxide op te slaan en om kustecosystemen te verbeteren. **Wat dit laatste punt betreft, wijst**

⁴⁵ Zie hierover het FRDO-advies over het Marien Ruimtelijk Plan 2020-2026: <https://www.frdo-cfdd.be/nl/publicaties/advices/advies-over-het-ontwerp-van-marien-ruimtelijk-plan-2020-2026>

⁴⁶ Zie Federaal plan duurzame ontwikkeling 19/3/2021

⁴⁷ In de zin van het KB mariene beschermde gebieden van 27 oktober 2016

⁴⁸ Zie Windparken op zee met respect voor de natuur | FOD Volksgezondheid (belgium.be) <https://www.health.belgium.be/nl/news/windparken-op-zee-met-respect-voor-de-natuur>

⁴⁹ Zie 2022-2027_beheerplannen_natura2000.pdf (belgium.be) |

https://www.health.belgium.be/sites/default/files/uploads/fields/fpshealth_theme_file/2022-2027_beheerplannen_natura2000.pdf

⁵⁰ Actualisatie van de maatregelen in het kader van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie en Natura 2000 (belgium.be) |

https://www.health.belgium.be/sites/default/files/uploads/fields/fpshealth_theme_file/maatregelenprogramma_2de_cycle_2022.pdf

⁵¹ Zie 55K1687003.indd (dekamer.be) | <https://www.dekamer.be/flwb/pdf/55/1687/55K1687003.pdf>

de Raad er de overheden op dat een natuurlijk kustlandschap met kustconnectiviteit (verbinden van polders, duinen, stranden en zandbanken) de meest doeltreffende, natuurgebaseerde manier is om een kustlijn te realiseren die niet alleen biodivers is maar ook klimaatbestendig (bescherming tegen overstromingen). Waar mogelijk, kan men kiezen voor kustconnectiviteit door bijvoorbeeld natuurgebieden op land en in zee te verbinden of door infrastructuur achter de duinen te plaatsen. Waar te weinig ruimte is of waar dit gewoon geen optie of mogelijkheid is, kan men kiezen voor het duin voor dijk concept of voor de meest efficiënte kustverdediging, zoals voor kustgemeenten en in en rond havens.

- [25] Voor de vrijwaring van de mariene biodiversiteit is ook de aanpak van marien zwerfvuil cruciaal: cf. het actieplan van 2017⁵², dat maatregelen omvat voor preventie van dergelijk zwerfvuil aan de bron, voor schoonmaak van de zee en voor controle op naleving van de wetgeving. Wat de preventie van plastic afval betreft, keurde de federale regering op 17 december 2021 in het kader van de Europese “Single Use Plastics”-richtlijn een KB goed dat het op de markt brengen van een aantal plastic producten voor eenmalig gebruik verbiedt (kassatassen, plastic bestek, ...). In het kader van diezelfde SUP-richtlijn zullen zwerfvuilkosten vanaf 2023 worden doorgerekend aan de producenten. Daarnaast bestaan er ook regionale initiatieven die beogen de hoeveelheid zwerfvuil te reduceren waarbij verschillende stakeholders betrokken zijn, zoals BeWapp⁵³ en Mooimakers⁵⁴, en zijn er publiek-private samenwerkingen voor de preventie en het hergebruik van kunststofverpakkingen, zoals de Green Deal Anders Verpakt.⁵⁵

Ondertussen is op mondiaal vlak een belangrijke stap gezet inzake de strijd tegen plastic afval in de zee: de UN Environment Assembly (UNEA) heeft op 2 maart 2022 het principe aangenomen van een juridisch bindend verdrag tegen de plasticvervuiling, waarvan de tekst tegen eind 2024 klaar zou moeten zijn.

5. Landbouw en voeding

- [26] Een ander belangrijk aspect van biodiversiteitsbeleid heeft te maken met landbouw. Enerzijds kan landbouw niet bestaan zonder ecosysteemdiensten (bestuiving, vruchtbare bodems, watervoorziening, ...) en draagt de sector bij tot een aantal van deze ecosysteemdiensten (bijvoorbeeld water- en koolstofopslag), anderzijds hebben omvang en aard van landbouwactiviteiten een impact op de leefomgeving en de biodiversiteit, naast klimaatverandering, verdroging, verontreiniging en verstedelijking. Ook hier heeft de EU stappen gezet, door samen met zijn biodiversiteitsstrategie in 2020 een nieuwe voedselstrategie te lanceren. De “Farm to Fork”-strategie stelt een aantal maatregelen voor om de biodiversiteitsbekommernis mee te nemen in de landbouw en deze sector verder te verduurzamen. Zo zijn er doelstellingen om het pesticidengebruik te halveren⁵⁶, 20 % minder meststoffen te gebruiken, minder antibiotica te gebruiken in de veeteelt, minimum 25 % biologische landbouw te realiseren tegen 2030, en minimum 10 % van het landbouwareaal om te vormen tot

⁵² Zie actieplan_marien_zwerfvuil-final.pdf (belgium.be) |

https://www.health.belgium.be/sites/default/files/uploads/fields/fpshealth_theme_file/actieplan_marien_zwerfvuil-final.pdf

⁵³ Ensemble pour une Wallonie Plus Propre (bewapp.be) | <https://www.bewapp.be/>

⁵⁴ Home | Mooimakers.be | <https://mooimakers.be/>

⁵⁵ Green Deal Anders Verpakt (vlaanderen.be) | <https://ovam.vlaanderen.be/web/green-deal-anders-verpakt/wat-is-de-green-deal-anders-verpakt>

⁵⁶ Deze doelstelling werd op 22 juni 2022 geconcretiseerd in een voorstel van verordening: Proposal on the sustainable use of plant protection products (europa.eu) | https://ec.europa.eu/food/system/files/2022-06/pesticides_sud_eval_2022_reg_2022-305_en.pdf

landschappen met een hoge diversiteit. Verder gaat er aandacht naar het verduurzamen van de import van veevoeder en naar een duurzamere visserij (met steun voor een duurzame kweek van vis, schaal- en schelpdieren via aquacultuur).

- [27] “Farm to Fork” wijst tevens op een aantal andere nieuwe economische opportuniteiten die naast duurzame aquacultuur aandacht verdienen. Zo kan de koolstofvastlegging door landbouwers en bosbouwers een interessant nieuw bedrijfsmodel vormen (“carbon farming”), net als “agro-forestry” (de combinatie van bomen/struiken met landbouwgewassen/dieren) en circulaire projecten met een optimalisering van reststromen om de druk op de landbouwgrond te verminderen. **De Raad beveelt overheden en stakeholders aan om in ons land in te zetten op deze pistes van koolstofopslag en circulariteit, ook gezien de herziening van de LULUCF-verordening⁵⁷ in het kader van het Europese “Fit for 55” pakket (cf. § 10).** Te noteren valt evenwel dat koolstofemissie en -opslag in de sector landgebruik minder voorspelbaar is dan in andere sectoren, onder meer door veranderingen in beheerde en natuurlijke ecosystemen die niet voorspelbaar zijn (bijvoorbeeld bosbranden, ziektes of andere vaak klimaatgerelateerde veranderingen – die naar verwachting zullen toenemen): *‘the main drawback of LULUCF activities is their potential reversibility and non-permanence of carbon stocks as a result of human activities, natural disturbances or a combination of the two with loss of carbon stocks and release of GHG into the atmosphere as a result’.*⁵⁸

Hier situeert zich ook de productie van hernieuwbare energie (biogas) uit afval en mest. Te noteren valt dat Nederland de positieve intentie heeft om een omslag te maken naar kringlooplandbouw in 2030.⁵⁹ Ook in België zijn er reeds ontwikkelingen op dit vlak: zowel in Vlaanderen met Vlaanderen Circulair⁶⁰ als in Wallonië met Circular Wallonia⁶¹, wordt er ingezet op circulaire oplossingen binnen de voedselketen. **De Raad waardeert dat in een dergelijke circulaire benadering de import van grondstoffen voor de landbouw ook beperkt wordt (grotere voedersoevereiniteit), wat de druk op de biodiversiteit in derde landen doet afnemen (zie verder § 34).** Bovendien zal een omslag naar een meer kringlooplegebonden landbouw ook in eigen land positieve effecten opleveren voor het ecosysteem door de herverwerking van output zoals mest.⁶²

- [28] De “Farm to Fork”-strategie is als voedselstrategie van de Europese Commissie gerelateerd met het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (CAP) en de nieuwe Strategische Plannen voor de uitvoering van het CAP in de lidstaten. In het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid is er een grotere aandacht voor klimaat- en milieubekommernissen, en het is aan de lidstaten om dit EU-beleid om te zetten in nationale plannen inzake landbouw. **De Raad vraagt om in dit verband bijkomende middelen vrij te maken om een verdere verduurzaming van de land- en tuinbouw te bevorderen. Het kan zowel gaan om transitie- en investeringssteun, onderzoeks- en innovatieprogramma’s, advisering en begeleiding, als om financiering van de transitie naar milieuvriendelijkere en circulaire methodes.**

⁵⁷ LULUCF: Land Use, Land Use Change and Forestry. Zie Land Use, Land-Use Change and Forestry (LULUCF) | UNFCCC | <https://unfccc.int/topics/land-use/workstreams/land-use-land-use-change-and-forestry-lulucf>

⁵⁸ O.c. voetnoot 58. Zie hier ook het advies van de Minaraad (2021): Koolstofopslag via (semi-)natuurlijke processen — Minaraad | <https://www.minaraad.be/themas/klimaat/aanbevelingen-semi-natuurlijke-koolstofopslag-lopnd-eigen-initiatief>

⁵⁹ Zie Visie Landbouw, Natuur en Voedsel: Waardevol en Verbonden | Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit | Rijksoverheid.nl | <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-landbouw-natuur-en-voedselkwaliteit/visie-lnv>

⁶⁰ Vlaanderen Circulair - Knooppunt van de circulaire economie in Vlaanderen (<https://vlaanderen-circulair.be/nl>)

⁶¹ Zie "L'économie circulaire en Wallonie" | <https://economiecirculaire.wallonie.be/>

⁶² Eie studie Tackling root causes – Sitra | <https://www.sitra.fi/en/publications/tackling-root-causes/#a-transition-to-a-circular-economy-can-on-its-own-halt-global-biodiversity-loss>

Deze geleverde steun wordt zo gekoppeld aan het leveren van maatschappelijke diensten zoals de ondersteuning van de biodiversiteit en een goede zorg voor bodem-, water- en luchtkwaliteit. Landbouwers die extra investeren in maatschappelijke diensten worden zo eerlijk vergoed.

Daarnaast zijn ook andere spelers in de voedselketen, zoals verwerkers, distributeurs en consumenten, betrokken bij de overgang naar een meer duurzame landbouw, en het is noodzakelijk dat ieder zijn verantwoordelijkheid neemt – ook waar het een eerlijke verdeling van kosten en baten in de keten betreft. Bij deze verdeling is het ook belangrijk zich bewust te zijn van de echte prijs van voeding (met inbegrip van de externe kosten op vlak van milieu, klimaat en gezondheid) en dit te implementeren in het beleid. Belangrijk hierbij is zowel een correcte prijs voor de consument als een billijke vergoeding van de producent, die over voldoende marge moet kunnen beschikken om zijn activiteit rendabel uit te kunnen oefenen.

Het is tevens van belang dat de klant transparant geïnformeerd wordt over de aangeboden voedingsmiddelen op het vlak van gezondheid, duurzaamheid en faire vergoeding voor de producent, rekening houdend met de Europese context.

In die optiek vindt de Raad het belangrijk dat initiatieven om lokale voeding te promoten ook aandacht hebben voor het duurzaam karakter van deze lokale voeding. De “*korte keten*” benadering is zeker interessant in het kader van voedselsoevereiniteit, een correcte vergoeding van de landbouwer en een dalende impact van transport, maar lokaal geproduceerd betekent niet automatisch dat dit op een duurzame manier gebeurd is, dus ook rekening houdend met de impact op de biodiversiteit. Aandacht voor biodiversiteits- en duurzaamheidscriteria hierbij is in het kader van een geïntegreerd beleid eveneens belangrijk.

[29] **Wat voeding betreft, wijst de Raad er op dat het volledige middenveld zich in een [FRDO-advies van 2011](#)⁶³ voorstander verklaarde van een eiwittransitie, als onderdeel van een algemene transitie naar een duurzamer landbouw- en voedingssysteem.** Deze eiwittransitie bestaat erin “*de consumptie van dierlijke eiwitten te verschuiven naar meer duurzaam geproduceerde dierlijke eiwitten en naar eveneens duurzaam geproduceerde plantaardige eiwitten*”. Deze eiwittransitie dient in samenhang gezien te worden met de invoer van grondstoffen voor voedselproductie (cf. § 34 e.v.) en met de klimaat- en milieu-effecten van de voedselproductie.

[30] Wat deze milieu-impact in eigen land betreft, wijzen diverse rapporten er op dat de uitstoot van ammoniak (NH₃) en stikstofoxiden (NO_x) nog steeds bijdraagt tot schadelijke stikstofdepositie in natuurgebieden (cf. toestand van de habitats vermeld in § 10). De depositie van NH₃ is grotendeels afkomstig van binnenlandse emissies, voornamelijk van de landbouwsector; die van NO_x grotendeels van buitenlandse emissies. Hier is vooral het wegverkeer verantwoordelijk voor de binnenlandse emissies.⁶⁴ **De Raad onderstreept dat ons land zijn stikstofbeleid dient aan te passen conform de EU-habitatrichtlijn (92/43/EEG), en maatregelen dient te nemen om de stikstofuitstoot verder te beperken.** In dit kader heeft Vlaanderen in februari 2022 een belangrijke stap gezet door de goedkeuring van een akkoord over de definitieve Programmatorische Aanpak van Stikstof (PAS) en de

⁶³ Zie Advies over dierlijke en plantaardige eiwitten 2011 | <https://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2011a01n.pdf>

⁶⁴ Zie VMM-rapport: Uitstoot en luchtkwaliteit in Vlaanderen - evaluatie 2020 — Vlaamse Milieumaatschappij (vmm.be) | <https://www.vmm.be/publicaties/lucht-2020/uitstoot-en-luchtkwaliteit-in-vlaanderen-evaluatie-2020> | en Stikstofdepositie — Vlaamse Milieumaatschappij (vmm.be) | <https://www.vmm.be/lucht/stikstof/stikstofdepositie>

daarbij horende bijsturing van het emissiebeleid. Het akkoord houdt onder meer een forse vermindering van de uitstoot in alle veeteeltsectoren in (gekoppeld aan sociaal flankerend beleid), een meststop in waardevolle natuur en bossen vanaf 2028, een investeringsplan voor schadeherstel en een gewijzigd beoordelingskader voor nieuwe vergunningen. In Wallonië wordt de Europese nitratenrichtlijn toegepast via het “*Programme de Gestion Durable de L’Azote en agriculture*” (PGDA).⁶⁵ Een aanpassing van dit programma is in voorbereiding.

- [31] **De Raad vindt het om redenen van milieu- en klimaatimpact dan ook aangewezen om deze eiwittransitie voldoende te ondersteunen zowel aan vraag- als aanbodzijde, en waar nodig bijkomende middelen te voorzien voor actoren die willen overschakelen (zowel voedings-KMO’s als landbouwers).** Men kan hierbij denken aan steun voor onderzoeks- en innovatieprogramma’s, advisering en begeleiding van producenten naar meer voederautonomie, investeringssteun voor de kweek en afname van eiwitgewassen in ons land. Gezien de nog steeds toenemende vraag van consumenten en de distributieketen naar lokale en plantaardige eiwitalternatieven, zijn er hier naast mogelijke ecologische, ook economische en sociale opportuniteiten. Deze nieuwe businessmodellen zijn momenteel onderbenut, zoals voor Vlaanderen aangegeven in het rapport “*Eiwittransitie voor Vlaanderen*” van 2019.⁶⁶ Dit rapport ziet kansen zowel voor de landbouw als voor de producenten van plantaardige eiwitalternatieven, en wijst onder meer op een gebrek aan investeringskapitaal bij KMO’s in de voedingssector die op dit terrein innoverende projecten willen opstarten. Daarnaast is het essentieel dat het landbouwbeleid en het voedselbeleid op elkaar afgestemd zijn inzake de eiwittransitie.
- [32] Ondertussen heeft de Vlaamse overheid samen met landbouworganisaties, de voedingsindustrie en andere stakeholders een “*Eiwitstrategie 2030*” gepubliceerd (februari 2021).⁶⁷ Deze is erop gericht alternatieve eiwitbronnen te ontwikkelen (insecten, algen, ...) en in eigen land meer eiwithoudende gewassen te telen (bijvoorbeeld veldbonen, erwten, grasklaver, lokale quinoa en soja), bedoeld voor menselijke consumptie en als veevoeder. Voor dit laatste ziet de strategie ook een belangrijke rol weggelegd voor nevenproducten van de voedings- en biobrandstoffenindustrie: deze circulaire aanpak zou tegen 2030 voor 50 % van de gebruikte grondstoffen in de Belgische diervoederindustrie moeten instaan. Op die manier kan het aandeel geïmporteerde soja voor diervoeder substantieel verminderd worden, wat een gunstige impact zal hebben op het klimaat en op de biodiversiteit in derde landen (cf. § 34 e.v.). Ook Wallonië ontwikkelt initiatieven in deze richting: het vermelde rapport voor het herstelplan “*Go Wallonia*” kondigt een actie “*La production de protéines alternatives*” aan : “*Cette action, étudiée et validée dans le cadre du Wallonia Economic Program, vise à engager une transition vers des systèmes agricoles diversifiés en production de protéines. Elle porte également l’ambition de faire de la Wallonie un leader des protéines alternatives de haute valeur ajoutée pour l’alimentation humaine et animale. L’objectif consiste à la fois à diminuer la dépendance des filières envers les protéines importées et à avoir un meilleur contrôle des coûts de production*”.⁶⁸ **De Raad waardeert**

⁶⁵ Le Programme - Portail de l'agriculture wallonne (wallonie.be) | <https://agriculture.wallonie.be/le-programme>

⁶⁶ Zie <https://www.vlaio.be/nl/nieuws/eiwit-transitie-biedt-volop-opportuniteiten-voor-vlaanderen>

⁶⁷ Zie Vlaamse Eiwitstrategie 2021-2030 (vlaanderen.be) | https://lv.vlaanderen.be/sites/default/files/attachments/vlaamse_eiwitstrategie.pdf

⁶⁸ Zie <https://gouvernement.wallonie.be/files/%255BRapport%255D%20-%20Get%20up%20Wallonia%20-%20Rapport%20du%20conseil%20strate%cc%81gique%20au%20Gouvernement%20wallon.pdf> (wallonie.be) en https://www.wallonie.be/sites/default/files/2021-10/plan_de_relance_de_la_wallonie_octobre_2021.pdf point 3.6 "Renforcer la souveraineté alimentaire", projet 198.

deze beleidsinitiatieven en meent dat het aangewezen is de aanpak op dit vlak in de regio's op elkaar af te stemmen, om nog betere resultaten te kunnen boeken.

- [33] De eiwittransitie maakt deel uit van een globaal voedselbeleid, waarin bekommernissen van gezondheid, milieu- en klimaatzorg en economische leefbaarheid en betaalbaarheid geïntegreerd worden.⁶⁹ Er is een systemische benadering nodig en een coherent beleid, stelde de OESO vorig jaar in een studie.⁷⁰ In eigen land loopt in dit kader momenteel een wetenschappelijk project Futures4Food⁷¹, een transdisciplinair onderzoeksproject dat in een eerste fase twee gevalstudies zal uitvoeren: de duurzame productie van granen en de eiwittransitie.⁷² **De Raad is van mening dat er inderdaad een benadering nodig is die het voedselbeleid horizontaal (tussen domeinen als landbouw, milieuzorg, gezondheid, onderwijs, werk, innovatie) en verticaal (tussen beleidsniveaus en stakeholders) coördineert.** Dit beleid dient dan vorm te krijgen in een mix van maatregelen en acties om van een duurzaam en gezond voedingspatroon de makkelijkste keuze te maken, waarbij ook een vertaling van het beleid plaatsvindt in concrete voedingsaanbevelingen voor de burger, zoals de recente versie van de voedseldriehoek van het Vlaams Instituut Gezond Leven⁷³, die het verband beklemtoont tussen gezond en milieuverantwoord eten. In een dergelijke communicatie kan ook vermeld worden dat duurzaam geproduceerd voedsel een faire prijs voor de producent rechtvaardigt.

6. Maatregelen voor biodiversiteit in andere landen

- [34] De vorige paragrafen handelden vooral over de biodiversiteit in eigen land. Maar onze consumptie veroorzaakt ook biodiversiteitsverlies elders in de wereld, door de import van grondstoffen of producten.⁷⁴ De belangrijkste factor hierbij is het landgebruik, goed voor 70 % van het biodiversiteitsverlies door onze consumptie, vóór watergebruik (23 %) en klimaatverandering (7 %). Zo blijkt uit onderzoek⁷⁵ dat onze consumptie van onder meer geïmporteerd vlees, soja, palmolie, koffie en cacao vaak leidt tot ontbossing en biodiversiteitsverlies in tal van Latijns-Amerikaanse, Afrikaanse en Aziatische landen. Die impact is er ook door de productie van niet-voedingsproducten, zoals textiel, papier, rubber, leder. Daarom zal ons land met het oog op het nieuwe post-2020 mondiale kader van het biodiversiteitsverdrag (CBD) naast het thema 'biodiversiteit bevorderen in duurzame steden' ook het thema 'veranderen van productie- en consumptiepatronen' ontwikkelen, om de impact van de consumptie van geïmporteerde producten op de biodiversiteit in derde landen te verminderen,

⁶⁹ Deze globale aanpak zien we reeds in bestaande voedselstrategieën in ons land zoals 'Manger Demain' in Wallonië, 'Visie 2050' in Vlaanderen, de 'Good Food-strategie' in Brussel en het Federaal Voedings- en Gezondheidsplan

⁷⁰ OECD, jan. 2021: OECD iLibrary | Making Better Policies for Food Systems (oecd-ilibrary.org) | https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/making-better-policies-for-food-systems_ddfba4de-en

⁷¹ In het kader van het BRAIN-programma van het Federale Wetenschapsbeleid

⁷² Zie Federaal Plan duurzame ontwikkeling 2021: https://www.duurzameontwikkeling.be/sites/default/files/content/fpdo_2021_nl.pdf

⁷³ Voedingsdriehoek | Gezond Leven | <https://www.gezondleven.be/themas/voeding/voedingsdriehoek> Zie hier ook het advies van de SALV: SALV_ https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20200626_ADV_2020-08_Voedselbeleid_HapklareInzichten_wv6_DEF.pdf p 26

⁷⁴ Zie hier onder meer het Natuurrapport 2020 van INBO, D8:

https://purews.inbo.be/ws/portalfiles/portal/29122479/INBO_Natuurrapport2020_2.pdf

⁷⁵ Zie onder meer de Feasibility study on options to step up EU action against deforestation: - (europa.eu) |

<https://ec.europa.eu/environment/forests/pdf/KH0418199ENN2.pdf> | Pendrill e.a. (2019): Agricultural and forestry trade drives large share of tropical deforestation emissions – ScienceDirect | <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959378018314365> ; Natuurrapport Vlaanderen 2020: | <https://www.vlaanderen.be/publicaties/natuurrapport-2020>

geïmporteerde ontbossing tegen te gaan en biodiversiteitsverlies door productie in eigen land te reduceren.⁷⁶

- [35] Momenteel bereidt men op Europees niveau een regelgeving voor inzake ontbossing in derde landen. Het Europees parlement heeft op 22 oktober 2020 een resolutie in die zin goedgekeurd, en de Commissie publiceerde na een publieke consultatie begin 2021⁷⁷, op 17 november 2021 een mededeling⁷⁸ over de manier waarop ze ontbossing elders in de wereld zal tegengaan. De Commissie wil bedrijven die de in vorige § vermelde producten en hun afgeleide producten in de EU importeren, verplichten enkel nog landbouwgrond te gebruiken *‘that has not been subject to deforestation after December 31, 2020’*. Ook wordt de import tegengegaan van illegale producten, die niet volgens de wetten van het oorsprongsland gemaakt werden. Producten die niet aan beide voorwaarden voldoen, zullen van de Europese markt geweerd worden. Deze verordening is momenteel nog in discussie in het Europees parlement en in de ministerraad en wordt beoogd afgerond te worden aan het einde van 2022.
- [36] Tegelijk wordt ook de toepassing van biodiversiteitscriteria in handelsakkoorden geconcretiseerd, onder meer via wetgeving om de import te reguleren van producten die tot ontbossing leiden in derde landen.⁷⁹ Het is inderdaad cruciaal om ook in het handelsbeleid deze duurzaamheidscriteria mee te nemen, analoog aan het geplande koolstofgrensmechanisme van de EU.⁸⁰ In die optiek stelden diverse partijen vragen bij het geplande handelsakkoord van de EU met de Mercosur-landen. Gezien de in § 26 e.v. vermelde verduurzaming van de land- en tuinbouwsector en de agrovoedingsketen binnen de EU (cf. het GLB en de *“Farm to Fork”*-strategie) tot hogere standaarden leidt dan de voedselveiligheids-, gezondheids- en milieustandaarden waaraan de geïmporteerde producten moeten voldoen, dreigt dit akkoord naast een afzwakking van vermelde normen, ook een concurrentieprobleem voor EU-producenten van landbouwproducten met zich te brengen.⁸¹
- [37] **De Raad wijst er op dat het biodiversiteits-, ontbossings- en voedselluik van de Europese Green Deal, net zoals het klimaatluik niet alleen bepaalde repercussies zal hebben voor de buitenlandse handel maar ook voor de financiële wereld.** Op EU-niveau wordt in het kader van de Green Deal, naast een verordening betreffende informatieverschaffing over duurzaamheid in de financiële dienstensector, een taxonomie voor financiële producten uitgewerkt⁸², waarbij de principes *“substantieel bijdragen”*⁸³ en *“geen ernstige afbreuk doen”* (cf. vorige §) aan de bescherming en het herstel van de biodiversiteit

⁷⁶ Zie België zet zich op alle fronten in voor biodiversiteit | News.belgium | <https://news.belgium.be/nl/belgie-zet-zich-op-alle-fronten-voor-biodiversiteit>

⁷⁷ <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12137-Minimising-the-risk-of-deforestation-and-forest-degradation-associated-with-products-placed-on-the-EU-market>

⁷⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52021PC0706>

⁷⁹ Zie hier ook het federale regeerakkoord 2020: ‘In het kader van Europese vrijhandelsakkoorden en lopende Europese wetgevende initiatieven zal de federale regering ervoor pleiten dat hierbij rekening wordt gehouden met de negatieve impact van (illegale) ontbossing, onder andere door het opleggen van de nodige milieu- en duurzaamheidsstandaarden.’

⁸⁰ Zie mededeling Commissie over ‘an open, sustainable and assertive trade policy’: Communication on the Trade Policy Review (europa.eu) | <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52021PC0706>. Wat betreft het carbon border adjustment mechanism, zie <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52021PC0564>

⁸¹ Zie hier onder meer het advies van SALV 26/02/2021:

https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20210226_BRADV_2021-02_Mercosur.pdf p 12

⁸² Zie EU taxonomy for sustainable activities | European Commission (europa.eu) | https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance/eu-taxonomy-sustainable-activities_en

⁸³ Zie artikel 15 van Verordening (EU) 2020/852: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R0852&from=FR>

en ecosystemen criteria zijn bij de beoordeling. **In dit kader wijst de Raad op het belang van financiële stromen af te stemmen met het biodiversiteitskader, en waardeert hij dat de EU-lidstaten hieromtrent een agendapunt voor de COP15 naar voren schuiven: “(de Europese Raad) BENADRUKT dat alle relevante financiële stromen een biodiversiteitstoets moeten doorstaan, om negatieve gevolgen voor de biodiversiteit te voorkomen, en waar mogelijk nevenvoordelen te behalen”**.⁸⁴

Gezien biodiversiteitsverlies samen met klimaatverandering ook een systemisch risico vormt voor het financieel bestel, is het ook in het eigen belang van financiële actoren om in afwachting en aanvulling van deze en andere regelgeving, zelf de nodige stappen te zetten door niet langer te investeren via kredieten, beleggingen of participaties in projecten die de biodiversiteit schaden.

- [38] **De Raad roept de Belgische overheden op om in de geest van zijn engagementen (zoals de High Ambition Coalition en het *Amsterdam Declarations Partnership*, zie § 42) voor de in vorige § vermelde processen die tot doel hebben biodiversiteitsverlies te vermijden, zowel op Europees (EU) als mondiaal vlak een vooraanstaande rol te spelen, en zelf ook alle instrumenten in te zetten waarover ze beschikken om geïmporteerde ontbossing en de conversie van andere ecosystemen tegen te gaan en de negatieve impact van onze consumptie en productie op de mondiale biodiversiteit te reduceren.** Hierbij dient te worden toegezien op een gelijk speelveld en met respect voor het EU-wettelijk kader. De doelstelling is tegen 2025 *‘to achieve sustainable and deforestation-free agricultural commodity supplies and thereby contribute to sustaining forests and their ecosystems globally’*.⁸⁵

Zo kan men ook voorwaarden op dit vlak opnemen in overheidsopdrachten (aankoopbeleid). **De Raad dringt erop aan dat de overheden hier op korte termijn werk van maken.** Op federaal niveau voorziet het federaal plan duurzame ontwikkeling⁸⁶ een herziening van de gunning van overheidsopdrachten, waarbij duurzaamheidscriteria (zoals biodiversiteitsbehoud) meegenomen worden. Dit proces (met onder meer de herziening van de omzendbrief van 16 mei 2014) sleept evenwel al jaren aan: **de Raad vraagt de federale regering de herziening in 2022 door te voeren en de stakeholders hierover te raadplegen.**

- [39] Naast overheden zijn er ook producenten en handelaars die vrijwillig en aanvullend een inspanning leveren in dit domein om de ecologische voetafdruk van hun producten te beperken. **De Raad waardeert de verschillende initiatieven die vandaag al gelanceerd zijn, zowel uitgaand van individuele bedrijven, federaties als samenwerkingsverbanden en partnerships van verschillende stakeholders, pleit ervoor deze initiatieven te versterken en te vermeerderen en doet een oproep om verbintenissen aan te scherpen, minimaal overeenkomstig de doelstelling van het partnerschap van Amsterdam (zie § 42) om tegen 2025 bevoorradingsketens zonder ontbossing en omzetting tot stand te brengen, en op transparante wijze verslag uit te brengen over de geboekte vooruitgang.** Een interessant voorbeeld van een multistakeholder-initiatief is *“Beyond Chocolate”*, een partnerschap met verschillende bedrijven, overheden, kennisinstellingen en maatschappelijke actoren in de chocoladesector, die als doel heeft alle in België geproduceerde en geconsumeerde chocolade uit duurzaam gecertificeerde teelt te laten komen tegen 2025. Ten laatste in 2030 zullen alle cacaoboeren

⁸⁴ Zie Conclusies van de Raad 19/12/2019, pdf <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15272-2019-INIT/nl/pdf> § 19

⁸⁵ Amsterdam Declarations Partnership, statement of ambition 2025 zie AD Partnership Statement 2025.docx (ad-partnership.org) | <https://ad-partnership.org/wp-content/uploads/2021/02/AD-Partnership-Ambition-Statement-2025.pdf>

⁸⁶ https://www.duurzameontwikkeling.be/sites/default/files/content/20211001_fpdo_nl.pdf

die leveren aan de Belgische markt een leefbaar inkomen moeten verdienen en mag er geen ontbossing meer veroorzaakt worden door cacao-productie voor de Belgische markt.

- [40] Ook voor andere geïmporteerde grondstoffen bestaan er sectorinitiatieven om ontbossing en biodiversiteitsverlies elders te reduceren. Zo is er voor soja het Amazone Soy Moratorium, sinds 2006 onderschreven door de Belgische diervoederproducenten, een overeenkomst om ervoor te zorgen dat de sojaproductie in het Amazonegebied enkel plaatsvindt op niet ontboste landbouwgronden. Sinds 2018 wordt ook het Cerrado-manifest onderschreven. Daarnaast koopt de Belgian Feed Association (BFA) sinds 2009 collectief duurzame sojacentificaten aan: deze dekten vorig jaar 55 % van het totale sojagebruik van de sector af, en de bedoeling is tot een 100 % afdekking te komen tegen 2030. Ook wat palmolie betreft, is er een sectorale aanzet tot verduurzaming via de Belgische alliantie voor duurzame palmolie⁸⁷, waarin een aantal federaties en bedrijven zich engageren om enkel gecertificeerde palmolie (door de *Round Table for Sustainable Palmoil*) te gebruiken in voedingsproducten voor de Belgische markt.
- [41] Deze en andere sectorinitiatieven voor een verduurzaming van de aanvoerketen van grondstoffen zijn waardevol en dragen bij tot een vermindering van de negatieve biodiversiteitsimpact in de landen van oorsprong. **De Raad wijst er evenwel op dat vrijwillige certificering als instrument belangrijk is, ook waar het gaat om een beleid voor betere arbeidsomstandigheden, maar dat vrijwillige certificering momenteel niet afdoende is om de volledige problematiek van ontbossing en biodiversiteitsverlies te voorkomen.** In sommige gevallen schiet het marktvolume tekort, is de kwaliteit en de implementatie van de certificeringsschema's onvoldoende, ontbreekt transparantie over onderdelen van de keten of stelt men een verplaatsing van het probleem vast naar andere regio's, bijvoorbeeld wanneer de certificering plaatsgebonden is. Voor elke grondstof is een evaluatie nodig om na te gaan welke andere instrumenten nodig zijn om de gewenste resultaten te bereiken ("*policy mix*"). Het kan zowel gaan over het mogelijk maken van een betere verzameling en beschikbaarheid van gegevens, tracering, risicobeheer, monitoring en regelgeving/handhaving (zoals die op EU-niveau), een verbetering van de certificering als om projecten vorm te geven in samenwerking met de exporterende landen of via internationale samenwerking (bijvoorbeeld ook om de biodiversiteit te ondersteunen in de exploitatiezones).
Om succes te garanderen in het tegengaan van ontbossing en de conversie van ecosystemen, dienen de overheden wel rekening te houden met de verschillen tussen de waardeketens van de betrokken sectoren, alsook voldoende ondersteuning te bieden aan de betrokken partijen tijdens een transitieperiode.
- [42] Wat de invoer van grondstoffen voor biobrandstoffen betreft, heeft de federale regering geanticipeerd op de EU-regelgeving door nu reeds een verstrenging van de productnormen terzake op te leggen: vanaf midden 2022 mag er geen biobrandstof op basis van palmolie meer verdeeld worden in ons land, en vanaf 2023 komt er ook een verbod op soja als grondstof voor biobrandstoffen voor het verkeer. Deze beslissing hangt samen met de toetreding van ons land (januari 2021) tot het *Amsterdam Declarations Partnership*, een samenwerkingsverband van negen Europese landen met als doel de import van

---

⁸⁷ Zie Welkom | BASP (duurzamepalmolie.be) | <https://www.duurzamepalmolie.be/>

grondstoffen (soja, palmolie, cacao) te verduurzamen en ontbossing in dit verband tegen te gaan.⁸⁸ **De Raad onderstreept dat de hoeveelheid palmolie en soja niet mag vervangen worden door andere biobrandstoffen van de eerste generatie, waaraan dezelfde biodiversiteits- en voedingsproblematiek verbonden is.** Zoals richtlijn RED II toelaat, dienen we volledig af te stappen van de eerste-generatie biobrandstoffen.

De federale overheid kondigt in het federaal plan duurzame ontwikkeling 2021⁸⁹ een strategie aan voor duurzame voedselimportketens ("*beyond food strategy*") waaruit verdere maatregelen en acties moeten voortvloeien. **De Raad vraagt deze strategie prioritair en zorgvuldig uit te voeren, op basis van het actieplan vermeld in het federaal plan duurzame ontwikkeling⁹⁰, waarbij rekening gehouden wordt met de specificiteit van de betrokken sectoren. De Raad is hierbij bereid voor een inbreng te zorgen.**

- [43] Het stoppen van biodiversiteitsverlies elders in de wereld door onze consumptie, zal ook een betrokkenheid en engagement van de consumenten vereisen. **De Raad meent dat er inspanningen op het vlak van communicatie nodig zijn om de consumenten beter te informeren over de problematiek van geïmporteerd biodiversiteitsverlies, en hen te helpen om duurzame keuzes te maken op het vlak van dagelijkse voeding.** Specifieke productinformatie kan hiervoor nuttig zijn (bijvoorbeeld via een transparante productetikettering en "*labelling*", idealiter geharmoniseerd op EU-niveau) maar ook globale informatie. Een voorbeeld op dit vlak is de in § 33 vermelde voedseldriehoek van het Vlaams Instituut Gezond Leven⁹¹ die aanraadt om voor een overwegend plantaardig voedingspatroon te kiezen met vooral seizoensgroenten, en voor een aantal precieze producten aanbeveelt om producten met een keurmerk (bijvoorbeeld MSC, ASC voor vis) te kopen. Deze aanbevelingen die menselijke gezondheid en milieugezondheid samen bekijken (cf. § 6 over "*One Health*") liggen in de lijn van de voedingsaanbevelingen van de Hoge Gezondheidsraad⁹² en Sciensano⁹³. **De Raad adviseert de overheden ze te koppelen aan andere (bijvoorbeeld fiscale) stimuleringsmaatregelen om over te stappen naar een meer duurzaam voedselpatroon, zoals vermeld in de "*Farm to Fork*"-strategie.** De Europese Raad heeft hiertoe in december 2021 reeds een aanzet gegeven door de lidstaten niet langer te verplichten minimum 5 % BTW op groenten en fruit te heffen. Op federaal niveau kan het nieuw Federaal Voedings- en Gezondheidsplan (FVGP) voor de periode 2021-2030 hiervoor het kader vormen. **De Raad vraagt de bevoegde ministers dit te onderzoeken en de stakeholders hierover te raadplegen.**
- [44] Ook in een ruimer kader is communicatie en bewustmaking over het behoud van de biodiversiteit van essentieel belang. **De Raad is van mening dat initiatieven zoals de campagne BeBiodiversity⁹⁴, die het consumptiegedrag van verschillende actoren concreet verbindt met een biodiversiteitsimpact en oplossingen voorstelt, en Biodiversitree, een online tool voor biodiversiteitsacties in bedrijven⁹⁵,**

⁸⁸ Zie About - Amsterdam Declarations Partnership (ad-partnership.org) | <https://ad-partnership.org/about/>

⁸⁹ https://www.duurzameontwikkeling.be/sites/default/files/content/fpdo_2021_nl.pdf

⁹⁰ Zie https://www.duurzameontwikkeling.be/sites/default/files/content/fpdo_2021_nl.pdf 6.4

⁹¹ Voedingsdriehoek | Gezond Leven | <https://www.gezondleven.be/themas/voeding/voedingsdriehoek>

⁹² Zie https://www.health.belgium.be/sites/default/files/uploads/fields/fpshealth_theme_file/20190917_hgr-9284_fbdg_cp-pc_vfinaleweb.pdf (belgium.be)

⁹³ Zie Voedingsgewoonten - Naar een gezond België (gezondbelgie.be) |

<https://www.gezondbelgie.be/nl/gezondheidstoestand/determinanten-van-gezondheid/voedingsgewoonten>

⁹⁴ Zie Home | BeBiodiversity | <https://bebiodiversity.be/nl/>

⁹⁵ Zie Startpagina - Biodiversiteit (biodiversitree.be) | <https://www.biodiversitree.be/nl/startpagina>

zeer nuttig zijn. Maar ook op het gebied van onderwijs en opvoeding is een inspanning nodig. Iedere jongere moet begrijpen waarom biodiversiteit zo belangrijk is, en inzien dat wij verbonden zijn met de natuurlijke wereld om ons heen. Zowel in het mondiale post-2020 kader voor biodiversiteit als in de Europese strategie terzake wordt de kwestie van onderwijs vermeld als algemeen principe. **De Raad steunt de oproep van het Global Youth Biodiversity Network om dit in concrete en meetbare acties te vertalen. Er is in officiële onderwijsprogramma's op alle niveaus aandacht nodig voor het thema biodiversiteit, in een transversale duurzaamheidsbenadering, net zoals voor het thema klimaat.** Ook op een meer informele manier kunnen onderwijsinstellingen hun leerlingen de intrinsieke waarde van ecosystemen doen inzien, door hen regelmatig in contact te brengen met de natuur. Hierbij is het belangrijk dat deze instellingen ook zelf het goede voorbeeld geven door biodiversiteit in hun werking te integreren. De FRDO onderstreepte dit enkele jaren geleden samen met onderwijsexperten in de context van een forum over leerpraktijken inzake klimaat en duurzaamheid: *'educatieve boodschappen moeten gebaseerd zijn op coherente praktijken van duurzaam beheer van scholen (op het vlak van materialenbeheer, mobiliteit, energieverbruik, aankoopbeleid, het functioneren van de schoolrefter, ...)*.⁹⁶ Op het vlak van biodiversiteit is kiezen voor ontharding en blauwgroene speelplaatsen een goed voorbeeld in dit verband.

7. Wildvlees

- [45] Een andere vorm van geïmporteerd biodiversiteitsverlies, gekoppeld aan een gezondheidsrisico voor mens en dier, betreft de import van wildvlees ("*wild meat*"), uit derde landen. Onderzoek in opdracht van de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, toont aan dat 44 ton wildvlees uit Afrika ("*bush meat*"), inclusief van bedreigde en beschermde soorten, elk jaar illegaal ons land binnenkomt via de luchthaven van Zaventem in de bagage van passagiers. Een gerelateerde studie vond sporen van mogelijk schadelijke zoönotische bacteriën en het Afrikaanse varkenspestvirus in beslag genomen vlees. Bij een recente controle door de douane van 72 passagiers in de luchthaven van Zaventem werden drie CITES⁹⁷-overtredingen vastgesteld, en 1.287 kg andere producten van dierlijke oorsprong en 5.397 kg producten van plantaardige oorsprong in beslag genomen. **De Raad vraagt de overheid dan ook urgent een efficiënt en blijvend preventiebeleid te voeren, met meer en systematische controles aan de grenzen;** in de eerste plaats op de luchthavens, waar luchtvaartmaatschappijen noodzakelijkerwijs betrokken partijen zijn om bij te dragen tot de uitvoering ervan. Verder zijn wetgevende initiatieven nodig om effectief sancties bij inbreuken op te kunnen leggen, dient de overheid meer te investeren in aanwerving, opleiding en technische ondersteuning van de controlediensten (o.a. douane) en is een sensibiliseringscampagne vereist voor consumenten.⁹⁸
- [46] **Wat de illegale handel in wilde dieren en hout betreft, roept de Raad op tot strikte handhaving van de CITES- en EUTR-verordeningen.** In het bijzonder is een betere coördinatie en uitwisseling van kennis en informatie nodig tussen alle actoren in de handavingsketen (FOD Leefmilieu, Douane, Cel

⁹⁶ Zie Aanbevelingen experts (frdo-cfdd.be) | https://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/recommandations_forum-jeunes_climat_nl.pdf

⁹⁷ De Overeenkomst inzake de internationale handel in bedreigde in het wild levende dier- en plantensoorten. Bron: FOD Financiën.

⁹⁸ Zie ook de aanbevelingen van het Belgisch Biodiversiteitsplatform: Belgian Biodiversity Platform : DOCUMENTS. | <https://www.biodiversity.be/5051/>

Milieucriminaliteit van de Federale Politie, parketmagistraten). Er moet ook meer gebruik worden gemaakt van wetenschappelijke analyses (houtanatomie, isotopen en DNA) om de opsporing, het onderzoek en de bestraffing van illegale handel in wilde dieren en hout in het kader van CITES en de EUTR in België te verbeteren. In verband met de handel in wilde dieren en hun vlees is er een nationaal actieplan in voorbereiding dat moet worden goedgekeurd door een uitgebreide Interministeriële Conferentie Leefmilieu. **De Raad vraagt de overheden daar snel werk van te maken in het licht van de komende COP, en tevens op ambitieuze wijze de herziening te ondersteunen van het Europese actieplan tegen de illegale handel in wilde dieren**⁹⁹. Dit is in het kader van het Corona-herstelbeleid niet enkel belangrijk om redenen van biodiversiteit, maar ook om het risico op overdracht van zoönosen te verminderen. Te noteren valt dat het jongste federale regeerakkoord aangeeft het ruimere kader van illegale handel in hout, wilde dieren en planten actief te zullen bestrijden, en dat het federaal plan duurzame ontwikkeling enkele acties in die zin vermeldt (6.2), onder meer wat betreft de controle op e-commerce in dit verband.

*

* *

---

⁹⁹ Zie The EU Approach to Combat Wildlife Trafficking - Environment - European Commission (europa.eu) | https://ec.europa.eu/environment/cites/trafficking_en.htm

Bijlage 1. Specifieke bijdrage van de Raad voor het Leefmilieu (RLBHG)

1.1 Vooraf

De Raad voor het Leefmilieu sluit zich aan bij het advies van de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling over biodiversiteit in het beleid.

De RLBHG wenste aan de hand van deze bijlage bijkomende opmerkingen te formuleren. Deze geeft een verduidelijking van een aantal van de uiteengezette punten en stelt tevens voor om een bijkomend thema te behandelen, dat in het advies van de FRDO niet aan bod is gekomen.

1.2 Maatregelen inzake biodiversiteit in ons land

Bescherming van natuurlijke land- en watergebieden - paragraaf 13

De RLBHG herinnert eraan dat niet alleen groene ruimten, maar ook meer in het algemeen open ruimten een aandachtspunt zijn : deze moeten kunnen worden geherkwalificeerd (om te worden gedemineraliseerd en vergroend), teneinde de integratie van de natuur in de stad en op het platteland te bevorderen.

De RLBHG vraagt dat bij de bescherming, uitbreiding en onderlinge verbinding van natuurgebieden niet alleen rekening zou worden gehouden met het bestaande ruimtelijke beleid en het huidige gebruik van deze gronden, maar ook met het toekomstige beleid, mogelijkheden en kansen.

De RLBHG voegt daaraan toe dat, naast de bindende doelstellingen inzake het herstel van natuurlijke land- en watergebieden tegen 2030, ervoor moet worden gezorgd dat de vernietiging ervan wordt voorkomen en dat natuurbranden kunnen worden geblust wanneer deze zich voordoen.

Daarnaast is **de Raad** van mening dat het niet volstaat om het platteland en de landbouwgebieden tegen verstedelijking te beschermen, maar dat het doel voor deze gebieden moet zijn om ze ecologisch te optimaliseren.

Ruimtelijke ordening - paragraaf 14

De RLBHG hoopt dat de nieuwe oriëntatie van de ruimtelijke ordening van onze steden en gemeenten duurzame en samenhangende netwerken van open ruimten als kernelement zal omvatten. De ecologische optimalisering van schaarse waardevolle open ruimten is immers een *conditio sine qua non* voor de kwalitatieve verdichting van steden. Het faciliteren en vergroten van de "ecosysteemdiensten" van bestaande open ruimten verdienen een bijzondere aandacht.

De RLBHG roept de regeringen op om de kaart van de groene en blauwe infrastructuur om de twee jaar bij te werken, zodat zij over een juridisch instrument beschikken waarop positieve of negatieve antwoorden op vergunningsaanvragen kunnen worden gebaseerd.

Kunstlicht - paragraaf 20

De RLBHG herhaalt dat de verstoring van de dag- en nachtcycli door kunstlicht niet alleen voor insecten, maar ook voor trekvogels en vleermuizen problemen met zich meebrengt. Dergelijke verlichting is vaak niet nodig of op zijn minst onaangepast ; wanneer zij nodig is, moet zij aan het tijdstip van de dag en de seizoenen kunnen worden aangepast.

1.3 Aquatische en mariene biodiversiteit

Afvalbestrijding - paragraaf 25

De RLBHG is van mening dat het statiegeldsysteem voor plastic flessen en aluminium blikjes tot heel België zou moeten worden uitgebreid om individuele inzamelinitiatieven te bevorderen. Daarnaast stelt **de Raad** voor om een regelgeving in te voeren die verbiedt dat plastic wordt verwerkt om te worden begraven, en dat het in contact komt met de natuurlijke bodem. Hoewel het van gerecycleerd materiaal afkomstig is, komt plastic rechtstreeks in contact met de bodem en vervuult het deze onvermijdelijk tot op de grondwaterspiegel.

1.4 Landbouw en voedsel

Landbouw - paragraaf 26

De RLBHG roept op tot grote waakzaamheid bij de toepassing van de "Farm to Fork"-strategie, met name in het geval van "noodsituaties" die het gebruik van pesticiden zouden rechtvaardigen.

1.5 Effect van elektromagnetische verontreiniging op de biodiversiteit

De RLBHG wenst in het kader van dit initiatiefadvies over biodiversiteit in te gaan op de kwestie van elektromagnetische verontreiniging. Golven, die in stedelijke omgevingen in toenemende mate aanwezig zijn, kunnen schadelijk zijn voor de menselijke gezondheid en, bij uitbreiding, voor de biodiversiteit als geheel. Verschillende onderzoeken hebben een negatief effect aangetoond van deze golven (en meer in het algemeen van de telecommunicatiesector) op het gedrag van dieren en planten^{100,101,102}, alsook op het leefmilieu^{103,104,105}. **De RLBHG** verzoekt de regeringen derhalve om bij het uittekenen van hun milieubeleid een bijzondere aandacht te besteden aan dit vraagstuk, dat nog steeds onvoldoende aan bod komt.

*

* *

¹⁰⁰ <https://kompetenzinitiative.com/des-abeilles-des-oiseaux-et-des-hommes-la-destruction-de-la-nature-par-lelectrosmog/>

¹⁰¹ https://baden-wuerttemberg.nabu.de/imperia/md/nabu/images/regional/bw/einmaligeverwendung/thill_2020_review_insekten_komplette_studie_mit_zusammenfassung.pdf

¹⁰² https://baden-wuerttemberg.nabu.de/imperia/md/nabu/images/regional/bw/einmaligeverwendung/thill_2020_review_insekten_komplette_studie_mit_zusammenfassung.pdf

¹⁰³ <https://theshiftproject.org/article/impact-environnemental-du-numerique-5g-nouvelle-etude-du-shift/>

¹⁰⁴ <https://www.mdpi.com/2071-1050/10/9/3027>

¹⁰⁵ https://www.greenit.fr/wp-content/uploads/2019/10/2019-10-GREENIT-etude_EENM-rapport-accessible.VF_.pdf

Bijlage 2. Stemgerechtigde leden van de FRDO die deelnamen aan de stemming over dit advies

Ledengroep	Stem VOOR	Stem TEGEN	ONTHOUDING	TOTAAL
Voorzitter en ondervoorzitters				
François-Xavier de Donnea	+			
Vanessa Biebel			+	
Mathieu Verjans	+			
Arnaud Collignon	+			
<i>Totaal op 4 met stemrecht</i>	3	0	1	4
NGO's voor milieubescherming				
Benjamin Clarysse	+			
Arthur Fonsny				
Raf Pauly				
<i>Totaal op 3 met stemrecht</i>	1	0	0	1
NGO's voor ontwikkelingssamenwerking				
Nicolas Van Nuffel	+			
Naima Charkaoui				
Thierry Kesteloot	+			
<i>Totaal op 3 met stemrecht</i>	2	0	0	2
Werknemersorganisaties				
François Sana	+			
Christophe Quintard	+			
Olivier Valentin				
Hadrien Vanoverbeke	+			
Thomas Vael				
Caroline Verdoot				
<i>Totaal op 6 met stemrecht</i>	3	0	0	3
Werkgeversorganisaties				
Ineke De Bisschop				
Diane Schoonhoven			+	
Piet Vanden Abeele			+	
Françoise Van Tiggelen				
Ann Nachtergaele			+	
Tom Van den Berghe				

<i>Totaal op 6 met stemrecht</i>	0	0	3	3
Jeugdorganisaties				
Anna Paeshuyse	+			
Camille De Ganck				
<i>Totaal op 2 met stemrecht</i>	1	0	0	1
TOTAAL van de stemmen op 24 met stemrecht	10	0	4	14

Bijlage 3. Andere personen die hebben meegewerkt aan de voorbereiding van dit advies

Secretariaat Minaraad

Jan VERHEEKE

Kathleen QUICK

Secretariaat CESE

Rudi CLAUDOT

Alain MAIRESSE